

Д у д а р о в Д. Т.

С и н м о г л а

Джамал Дударов

Синмог1а

<https://litres.ru/74437147>

SelfPub; 2026

Аннотация

Стихотворения на чеченском языке - рубаи и прочие. Народные предания и легенды, философская, гражданская и любовная лирика.

Содержание

Таймасха. 1832 шо	4
Суьйр-Корт. Чиллан-бутт. 1807 шо	12
Барзо биъна дуй(Халкъан дийцар)	16
Конец ознакомительного фрагмента.	19

Синмогла

Таймасха. 1832 шо

Бодуш бу том-саьрмак боларца шен.
Кадели мостаган Бийболат вен.

Йуха а баьччанаш – ша шена хйора.
Мехкан да дйавели, гйелдели гйора.

Мостагй шен тохараш чагдан а вуьйли.
Йуха а тем боцуш цйий йена дуьйли.

Ткъя мохк ма буьсур бац да воцуш вала.
Теша нах, ларбийр бу Везачу Дала.

Йуха а тйекхечи бохамийн мур.
Чуьйр-Эвла тйедеьна мостагйин сур.

Йагийна, йохийна йуха а йурт.
Йуха а Орган тйехь – эрчаллин сурт.

Гермчига, мостагйех турпала летта,
Чов хилла ма йуьйжи, чаччамаш кхетта.

Іалхан-юрт йохийна, Гих-ара бевли.
Котар-Юрт, кІотараш йагийна йевли.

Сатосуш ГихтІана тІекхечи сур.
Делира хІуо дегош курпалийн дур.

– ХІун хилла? Мичахь бу? – маьхьарий дуьйлу.
Божарийн куьйгаша герзан мукь кьуьйлу.

Ткьа мостагІ, шаьлтанах шен ларйеш ворта,
Дагахь вац йуьртана гергахьа гІорта.

Инарла лууш вац салтийн цІий Іанадан.
Іалашо йу цуьнан йуьртана таІзар дан.

Лууш вац латарехь доьналла зен.
Атта ду, омра деш, четарахь Іен.

Латарехь толарх ша тешна а вац.
Йаккхийчу тоьпашна дан хІума дац.

Генара чуйетташ, йурт цара оту.
Йуьртахойн дегнаш чохь оьгІазло гІотту.

Собаре кхайкхарах кхехка дог Іац.
Ткьа дуьхьал дІатоха йоккха топ йац.

Къаноша садам би: «Йурт йита йеза.
Девр дац вай цкъачунна къурд бина Йеза.

Сонталла йу эрна хІаллакбар нах.
ШарІо а, шаш цІерга ма кхийса, бах.

ГІийланиг веза вай кІелхъараваккха.
Вешан чІир оьцур йу гаурех тІаккха.

Дуьтур дац бекхамза зулам вай цкъа а.
Валаза виснариг ца вуьтуш цхъа а

Гихаца аьрцнашка довлалаш, нах».
Йуьртарчу цІеношха дийна дац ах.

Тарбели цкъачунна тоьланаш йаьхна.
Духур дац хиларах хало лан хъаьхна.

Таллархой ижуна аьрцнашка бевли.
Ха хІоттош, туьпан го сарале къевли.

Дерриге хетало цхъа ирча гІан.
Цу дийннахь, хилале маьркІажан хан,

Кхеташо гуļйели, дан дезарг дийца.

Кхеташ ду, муълхха а некъ хир бу цїйца.

– Йихкина массо а дархочун чов.
Хинца вай дуьйцур ду дан деза дов.

Йиш йац уьш бахийта, ца оьцуш чїир.
Йерзор вай белхаре гаурийн йир.

Кечлойла кегийраш пхьуьйрале кхана.
Уллалца хІорангахь хуьлийла чІана.

Буйсанна ара шу дезар ду довла,
МостагІий кхиале Соьлжеха бовла.

Бахамаш талийна, дагийна кхаш,
Шайн ницкъах бІобулуш, малдина хаш

БогІура мостагІий самукъне, майра.
Йуьртахь шаш хІоттийнарг дегнашна тайра.

Розенан эскарехь – итт эзар цхьамза.
Эзаршца кьийсар ду бІеннашна чаьмза.

Ткъа дукха-м ца хьийги толаман зовкх.
Чїирхой тІекхачарца дІайели шовкъ.

Хууш, цу эскарца шаьш ларор доций,
Буйсанна кайетташ, келонаш лоций,

Чир ийикхи гиххоша байынчийн шайн,
Доглуш ма-хиллара ламастехь дайн.

Цхьа кьона йуьртахо массарна тайра.
МостагIех летара оьгIазе, майра.

ЙоI санна, хаза ву, чалдера цуьнца,
Каде ву, говза ву шаьлтанца-туьрца.

Ткъа латар дирзича волура гена.
Вовшашка хьоттура, мила ву, хьенан.

Иэхье и леларах тамаша бора.
Ткъа кестта йелира и кьайле Iора.

Кхеташо гулйира, динариг лийса.
Жигара бевлира дан дезарг кьийса.

ХIораммо шен хьежам, лаам а кхайкхий.
Тхьамдано йуьстахара кьоначе кхайкхи:

– Дийцал-ткъа, жима кьонах, хетариг хьайна.
Массеран ойла йу ладаме вайна.

Масазза тIом би вай? И жамIе дилла.
Къоначо жоп дели: – Кхо латар хилла.

– Ткъа дукха дуй иза? Хьо муха кхета?
– Пайдане диллича, сов дукха хета.

– Дукха и хIунда ду? Кхетабе нах.
Стенца ахь хадабо гIуллакхан мах?

– Талламца, кечамца цхьа тохар деш
Далун дерг дира вай тIом кхуза беш.

БIо кхолла безара, гуттар а кийча.
Стом хилац, шен хеннахь синтар ца дийча.

Йуьртана гуттара ха латто деза.
ГIуркх боьхкуш ца хилахь, хаьрцар йу леза.

МостагIна хаддаза терго йан йеза.
И гIуллакх кхочушдан иччархой беза.

– Кхетаме къамел ду кху кIанта дийриг, –
– Вистхили тхьамдалла тIелаьцна Iийриг.

– Майралла, доьналла эшац вай дийца.

Иза а гайтина цо тІамехъ цІийца.

Къамелан чаккхене вай хІинца кхаьчча.

БІегІийла дарий-те и харжар баьчча?

– Реза ду, – дІадерзий куьг куьйгах тоьхна.

«КІентан» йуьхъ цІиййели, хьаьвзина воьхна:

– Йиш йац-те, йуьртахой, кхин сацам бан?

Амал дац тІеэца баьччалла сан.

– Йуьртан кхел тІеэцар декхар ду хьан.

Эшац кхин и гІуллакх дийцаре дан.

– Кхин дан сан дац хІума... – Къевлина буй,

Коьртара баьккхира кхакханан куй.

Белшаш тІе йуьйжира ши кІажар Іаьржа.

Цу сохьта лохха «гІугІ» майданахь даьржа.

– Таймасха йу сан цІе. Бехке ма дилла.

Баьччалла хьакъ долуш хир ву шух милла.

Да-нана дийна сан, везар а вийна.

Гергара цхьа а вац кхин висна дийна.

Дисна дац кхин хIума самукъадала.
Чир эца кадаьккхи Сийлахьчу Дала.

Со бIахойн моґIарехь йитар ас доьху.
ХIумма а дахарехь кхин сов ца локху.

– ТIаккха, нах, хIун эр аш кху хьокъехь хIин-
ца?

ХIун дича бакъхьа ду Iадатца, динца?

– Мах цуьнан хадий вай йовзале хьалха.
Ткъа хIинца хIетте а йуьтур йац цхьалха.

Жопашкахь массо а кьонахел тоьлла.
ТIамах а, цIарах а и цаьрца йоьлла.

Хьакъ йу и бIахошна куьйгалла дан.
Оьшуш дац сацам кхин бийцаре бан.

Цу дийнахь кьегина Таймасхин седа
Итт шарна хьаьхнера махкана сега.

Суьйр-Корт. Чиллан-бутт. 1807 шо

ТкъоьсналгІчу бІешеран йуьхь йара тийна.
Моьттура, даьлла кьам дахаро зийна.

Ткъа лаьцнарг хиллера саьрмакан дуьхь.
Уггаре кьизачех бІешеран йуьхь.

Кост кхечи, инарла Булгак ву бохуш
Итт эзар цхьамзанца Нохчийчу вогІуш.

Кхайкхам би, кьонахий дІакхойкхуш гІоьнна.
Хан-Кхаьллахь гуллуш бу нохчийн бІо денна.

ЧагІийина ханнашца Шин-Суьйран йукь.
Иччархой хевшина, дІалаьцна дукь.

БогІуш бу мостагІий, бІобулуш шайх.
Чам кхетта, шайн дагахь, хиндолчу цІайх.

Баьччано хьалхахьа дІауьйхьи тур.
Іадийна хьун дели мажарийн дур.

Таьллашна йуккьера ткьесан цІе сега.
ДогІанах даш Іенаш, мостагІий оьгу.

– Ма бита гловтта уш! Тетоха шолга!
Ца ошу йовсаршна кхоадан молха!

Узарш а, махъарий... Сакхдаьлла хуо.
Цийделла хинцале гондахьа луо.

Цхьаь воьжча, цу метте кхин шиь длахутту.
Топаша йохийна зле цара хутту.

– Хан-хани, же, даха баттара тарраш!
Кегдер вай шайн ницках тешначийн карраш!

– Гора-йа! Тохалаш!.. – Том кхехкабели.
Шаьлтанийн хелхарехь тоьпийн дур хели.

Дарзала, тапа а куйнаш ду ийна.
Луо а ду таржделла, когаша хыйна.

Борз-нанас жех санна, шен кезий амош,
Катоьхна йухабевли, дера дог абош.

Стигланаш кьевкьина, латтанаш дийги.
Нахана кегдина дитташ теийги.

Уш йаккхий тоьпаш йу, цле тетто йоблла.

ЧІаГІонаш латтайар халонга даьлла.

Дошлой а гІаш бехи, дан дагахь хІилла,
Карийна гІашсалтий, гІорасиз хилла.

ГІашбевлла гусараш нохчашна ги.
ХІиллана дуьхьала хІилла а ди.

ТІехьашха тІелетта лаьттаче ковраш
ЦІаьххьанчу тохарца дІайиги говраш.

МостагІчун цхьа чІагІо лаца кайели.
Вукхухьа пхи бІе говрех а вели.

Йуха а йоккха топ цІе Іетто йолуш,
Тотьпийн дур дІатийча, таррийн зов долуш,

Итт сахьтехь лийтира, ца кхоош са.
Дахар шайн диллина лардарна цІа.

Лардархойх хІоранна уьш иттех кхочу.
Йаккхийчу тоьпаша чІаГІонаш оту.

Са ма-дду летахь а, эххар ницкъ хели.
Бухабовла дезаче гІуллакх а дели.

Ткѡа толам белахъ а мостагІчун хилла,
Эзар уыш висира цу чІожехъ Илла.

АтагІа кхечира, сацо ницкъ боцуш.
Ткѡа цигахъ дуьхъало хилира кхочуш.

Хаддазчу тохарша малдина са.
ГІелбелла мостагІий бахара дІа.

ХІун лобху, йистйоцу шен мохк а битина,
Кху лаьмнийн тархашка далочо питана?

Латта и веьна-те ца тоьаш ваха?
Ткѡа иза-м цуьнан ду, да воцуш аха.

Веьна-те мацалло хьовзийна гатте?
Ткѡа цуьнан йалта ду, ца тарлуш хьаьтте.

Веьна-те кхерамо маьлхан нур кхолийна?
Ткѡа цуьнан эскар ду, тІом шинхъа болийна.

ХІан-хІа, и валийна мацалло син.
Лелац и дан гІерташ дахар а цІин.

Саьхьарчу даго и гІаттийна лела.
Бац цуьнца кьинхетам. Вац даг чохъ Дела.

Барзо биъна дуй(Халкъан дийцар)

Дахаран шатайпа куъзга ду туъйра.
ХІоранна ша гайта, когаш а Іуъйра.
Цацанах чекхйоу цо нехан амалаш,
Схъагойтуш, йисина хІора а жуъйра.

Борз йеъна, бохура, жаІуьнна тІе,
Іаш волчу мартанна латийна цІе.
– Хьо лаа лелий-те? – хаъттира жаІуьно,
Цецваьлла, тІейарна ца тухуш пе.

– Ижуна толлучохъ ирзошкахъ аьхна,
Ког бойна йиси со, мацалла хъаьхна.
Чов йерззалц кхачанна цхъа аьтто оьшура.
Мацалла ца йевзаш хир вац хьо ваьхна.

Набаран тарца хьо Іехийча батто,
Боданехъ катоха болушшехъ аьтто,
Хъан пурба доьху ас. Мадарна кІеззиг,
Цхъа цІинто лой а, сан аййехъа гатто.

Бакьо йац, элира жаІуьно, шен,
Бахьийта пурбанза дегара жен.
И хатта ваха а аьтто бац хІинца.

Цхъа а вац же хьожуш, схъаваллалц, Iен.

– Саготта ма хила, ладогIа соь.

Со Iийр йу жа лардеш, ладоьгIуш хьоь.

Берзан дош ду хьуна, гIой вола, сапаргIат,

Дойтур дац цхъанна а уьстагIан доь.

XIусамда карийра, дайъина кой,

Баьрче а ваьлла Iаш, хIоттийна той.

Генара хьеший бу цу шуьнехь гулбелла.

Гоьзанахь – шелдала кхианза дой.

Ша деьнарг дийцира жаIуьно эле:

– СагIа а хир дара. Хир даре меле.

Ткъа эла оьгIазе аз айъа вуьйлира:

– СагIа-ма кьобалдар доьхур вай Деле.

Хьаннах ахь тешийна дитина жа?

Барзо ма тухур йу сихонца ка.

ЖаIуьно элира, ша тешна ву цунах.

Дош цо шен лардаре дуьллу ша са.

Дуй биъна цу барзо, хьо хатта гIахь,

Жа ша хьан лардийр ду, дош лардахь ахь.

Хьешана неI йуьтуш, ша баьрче ва хиъна

XIусамда хуьлда шех, тешнабехк бахь.

Кхохкийра, мІаьргонна, цкъа элан йуьхь.
Веларца элира: – Сан кІаййеш йуьхь,
Хьехар ди цу барзо ларамза суна а.
ДІахийци ас хІинца кураллин дуьхь.

Тоьлла ка хьанал би ас цунна, ала.
Ма хуьлда кхин цунна мацаллин бала. –
Ша вухавирзина, шуьн дуьхе хиира,
Хьешан хьакъ дІаделла, шуьн коьрте вала.

ГІотане вирзича Іу, бахьаш кхаь,
Галбаьлла бацара уьстагІех цхьаь.
Тоьлланиг ка лаца пурба ду, элира.
Ткъа барзо лецира даьллариг даІ.

Шен ижу такхийна борз йуьстахйели.
ЖаІуьно, цу суьртах цецваьлла, эли:
– Тоьлла ка муха бу, дицделла барзана.
Хиллачу чевнна тІе, хьекъал а хели.

Борз йелакъежира: – Ларве хьо Дала!
Йиш йац сан, гІелйаларх, дакъазайала.
ГІиллакхна гІиллакхца жоп дала ца хиьча,
«Акхаройн эла» сох хир дарий ала?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.